

"Nærhetsetikk i samtaler med barn"

Kandidatnummer: 5057

Diakonhjemmet Høgskole

Bacheloroppgave

Bachelor i Sosialt arbeid

Kull: 11SOSHEL

Antall ord: 8713

Dato: 05.05.2014

*” At vort liv med og mod hinanden består i,
at den ene er udleveret den anden, betyder,
at vore indbyrdes forhold altid er magtforhold.
Den ene har mer eller mindre af den andens liv i sin magt.”*

(Knud E. Løgstrup: *den etiske fordring*)

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	4
1.2 Problemstilling, temaområde og avgrensning.....	4
1.3 Begrepsavklaring.....	5
1.4 Problemstillingens sosialfaglige relevans	5
1.5 Oppgavens struktur.....	6
2 Metodebruk og kildekritikk	7
2.1 Metode.....	7
2.2 Valg av metode.....	7
2.3 Litteraturinnsamling.....	7
2.4 Kildekritikk	8
3 Teori	10
3.1 Etske dilemmaer og utfordringer i samtale med barn.....	10
3.2 Nærhetsetikk.....	10
3.2.1 Levinas og Løgstrup	10
3.2.2 Den etiske fordringen	11
3.2.3 Interdependens.....	12
3.2.4 Paternalisme og autonomi.....	12
3.3 Samtale med barn i vanskelige livssituasjoner	13
3.3.1 Barns avhengighet av kommunikasjon.....	13
3.3.2 Barneperspektivet.....	14
3.3.3 Forhold ved hjelperen som barrierer i samtaler med barn	15
4 Drøfting	16
4.1 Barneperspektivet.....	16
4.2 Nærhet og distanse i møte med barn	18
4.3 Paternalisme i relasjonen med barnet.....	20
4.4 Barns autonomi	22
4.5 Etisk egoisme og nærhetsetikk.....	24
5 Oppsummering	26
Litteraturliste.....	27

1 Innledning

Denne oppgaven handler om etikk i samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner. Underveis i utdanningen har jeg vært spesielt opptatt av hvordan hjelperen kan *møte* og *se* klienten på best mulig måte. Min oppfatning er at møte med *den andre* er selve kjernen i sosialt arbeid. I møte med mennesker har sosialarbeideren mulighet til å gi omsorg og støtte, men også mulighet til å utøve makt over *den andre*. Ut i fra dette blir det viktig at sosialarbeideren er bevisst sin rolle og den makten han eller hun har i møte med den andre. Dette blir spesielt viktig i samtaler med barn på grunn av barns sårbarhet og avhengighet til voksne.

1.2 Problemstilling, temaområde og avgrensning

Jeg har valgt følgende problemstilling:

”Hvordan kan nærhetsetikken belyse utfordringer og forståelser ved samtaler med barn som lever i vanskelig livssituasjoner?”

Hovedtema i denne oppgaven er på sosialarbeiderens samtale med barn i vanskelige livssituasjoner og hvordan nærhetsetikken kan belyse samtalen og relasjonen mellom hjelper og barn. Jeg har valgt å se på samtale med barn fra et generelt perspektiv og ikke avgrenset til konkrete situasjoner, barnets alder eller ulike samtalemetoder. Jeg har valgt å fokusere mer på det relasjonelle ved samtaler med barn. Det innebærer at jeg blant annet ser på barnets avhengighet av kommunikasjon og hvor viktig *barnesyntet* hjelperen innehar er for samtals utvikling og kvalitet. Grunnen for denne avgrensningen er at jeg anser de temaene som mer relevant å drøfte ut fra nærhetsetikken.

I oppgaven har jeg tenkt å trekke frem noen etiske utfordringer som kan forekomme i samtaler med barn. Jeg har valgt å avgrense oppgaven ved å ta utgangspunkt i nærhetsetikken som etisk perspektiv. Dette etiske perspektivet kalles også for *relasjonsetikken*, men jeg vil bruke betegnelsen *nærhetsetikk* i denne oppgaven. Jeg vil se på hvordan nærhetsetikken kan belyse sentrale elementer i samtale mellom en yrkesfaglig hjelper og barnet. Dette kan føre til en forståelse og innsikt i at samtaler med barn vil innebære mange etiske aspekter og utfordringer som det kan være hensiktsmessig å være bevisst på. Grunnen til at jeg valgte å gå

nærmere inn på nærhetsetikken, istedenfor andre etiske perspektiver er fordi denne formen for etikk er en tilnærming til etiske spørsmål og moralsk praksis som setter relasjonen mellom mennesker i sentrum. I siste del av drøftingen benytter jeg den etiske teorien, etisk egoisme, for å belyse noen utfordringer ved å anvende nærhetsetikken i samtaler med barn. Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette etiske perspektivet i teoridelen, siden jeg ikke fokuserer på dette etiske perspektivet i seg selv, men benytter det som en måte å belyse utfordringer innenfor nærhetsetikken.

1.3 Begrepsavklaring

Med ”*barn i vanskelige situasjoner*” mener jeg blant annet barn som blir utsatt for ulik grad av omsorgssvikt. Kempe mente (referert fra Killen 2009:14) at dette innebar at barnets omsorgspersoner utsetter barnet for psykiske og/eller fysiske overgrep eller unnlater å gi omsorg slik at det går ut over barnets helse og utvikling. Andre forhold kan være seksuelle overgrep, rus i familien eller at nære omsorgspersoners alvorlige psykiske lidelser påvirker barnets livssituasjon (Killen 2009:14).

Når jeg bruker betegnelsen barnet, menes barn som lever i vanskelige livssituasjoner og møter profesjonelle hjelpere gjennom hjelpeapparatet. Når jeg bruker betegnelsen *den andre* mener jeg klienten hjelperen møter. Dette er en generell betegnelse, og ikke nødvendigvis rettet direkte mot barn. Grunnen for at jeg benytter meg av denne betegnelsen er fordi betegnelsen *den andre* blir benyttet mye innenfor nærhetsetikken.

Begrepet *hjelper* bruker jeg om sosialarbeidere eller barnevernsarbeidere som kommer i kontakt med og skal samtale med barna jeg har omtalt tidligere i dette kapittelet.

1.4 Problemstillingens sosialfaglige relevans

Jeg ser på møtet med *den andre* som selve kjernen i alt sosialt arbeid, derfor mener jeg denne problemstillingen er av sosialfaglig relevans. Det å tilegne seg kunnskap om hvordan man kan snakke med barn vil være viktig i møte med barn som lever i vanskelige livssituasjoner.

Denne problemstillingen vektlegger viktigheten av kommunikasjonen med barnet, noe som kan legge mye av grunnlaget for muligheten til en god relasjon og en god samtale.

Fo´s yrkesetiske grunnlagsdokument har utformet ulike prinsipp som skal danne et felles etisk

grunnlag for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere. Et av disse prinsippene er ”*Tillit, åpenhet, redelighet, omsorg og nestekjærlighet*”. FO skriver at dette er menneskelige verdier som kan legge grunnlaget av en etisk og faglig basert relasjon mellom klient og yrkesutøver (FO 2010:5). Jeg mener dette belyser at fokus på relasjonen mellom profesjonsutøveren og klienten er viktig innenfor sosialfaglig arbeid.

”Helse- og sosialfaglig arbeid innebærer utøvelse av makt, myndighet og sosial kontroll.

Barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere har ansvar for å tydeliggjøre og vedkjenne seg maktforhold i relasjonen med brukeren/klient.” (FO 2010:8).

Disse tankene er inspirert fra den danske nærhetsetikeren Knud E. Løgstrup (Eide & Eide 2004:58). Løgstrup legger vekt på at vi som mennesker er avhengige og har makt over hverandre. Han mente at etikken må sees i lys av dette. Samtidig er det opp til hver enkelt å bruke den makten vi har til det beste for den andre, og ikke for oss selv. Denne makten kommer særlig til syne i relasjonen mellom voksne og barn. For yrkesfaglige hjelpere som arbeider med barn, er det viktig å være bevisst over maktforholdet som finnes i relasjonen, og at dette også medfører et stort ansvar (NOU 2000:12). Dette viser at det er viktig å belyse de etiske aspektene ved samtaler med barn. Alt profesjonelt arbeid med mennesker vil reise etiske spørsmål og utfordringer. Eksempel på slike etiske utfordringer kan være sosialarbeiderens evne til kontaktetablering med barnet eller hvordan sosialarbeideren skal snakke med barn om sensitive temaer. Grunnen til at jeg har valgt å trekke frem nærhetsetikken er at denne etikken har spilt en viktig rolle for blant annet etikk innenfor helse- og sosialfagene de siste årene (Leer-Salvesen, Hølen og Eidhamar 2001:53).

1.5 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt opp i fem deler: innledning, metode, teori, drøfting og oppsummering. Innledningsvis i kapittel 1 beskriver jeg temaområde, avgrensinger, problemstilling, begrepsavklaringer og oppgavens sosialfaglige relevans. Kapittel 2 tar for seg fremgangsmåten i arbeidet med å finne kilder og fokuserer på kildekritikken knyttet til oppgaven. Deretter vil jeg presentere det teoretisk utgangspunktet for oppgaven min i kapittel 3. Første del av dette kapittelet tar for seg viktige elementer og teorier innenfor nærhetsetikken. Andre del av kapittel 3 består av utvalgt teori om samtaler med barn. I kapittel 4 drøfter jeg problemstillingen, med utgangspunkt i teoridelen. I kapittel 5 vil jeg avslutningsvis oppsummere oppgaven.

2 Metodebruk og kildekritikk

2.1 Metode

Metode er fremgangsmåten og redskapet vi anvender i møte med det vi vil undersøke, og omhandler hvordan vi samler inn informasjonen vi trenger. Metoden sier noe om hvordan vi bør gå frem for å fremskaffe og etterprøve kunnskap (Dalland 2007:83).

2.2 Valg av metode

Denne bacheloroppgaven vil være en litteraturstudie. Litteraturstudier baserer seg vanligvis på sekundærdata. Med sekundærdata menes data som er samlet inn av andre enn en selv, for eksempel allerede eksisterende litteratur og forskning som man finner i blant annet bøker, tidsskrifter og ulike databaser (Jacobsen 2013:54). Formålet med denne metoden er å legge frem data som allerede finnes på et felt, se på ulike teorier og deretter forsøke å fastslå hva man vet (Jacobsen 2013:54). En av fordelene med litteraturstudiet som metode er at vi kan velge teorier og litteratur som er relevant med tanke på problemstillingen.

2.3 Litteraturinnsamling

I arbeidet med å finne litteratur tok jeg utgangspunkt i teori som kunne bidra til å svare på problemstillingen. Ut i fra det forsøkte jeg å sortere litteraturen etter relevans og gyldighet i forhold til min problemstilling. Jeg har søkt etter relevant litteratur og undersøkelser i databaser som *Idunn, nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern, regjeringen.no* og forskningsinstituttet *Nova*. Jeg har også benyttet meg av søk i bokkatalogen Bibsys Ask. Jeg har anvendt følgende søkeord: *samtaler med barn, samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner, etikk i møte med barn, nærhetsetikk, nærhetsetikk i barnevern*. I tillegg til dette har jeg også benyttet meg av tidligere pensum fra studiet. I bøkene og tidsskriftene jeg har anvendt, har jeg sett på litteraturlisten for å få tips om relevant litteratur for oppgaven.

I oppgaven refererer jeg til to undersøkelser som kan bidra til å belyse ulike sider ved min problemstilling. Jeg velger derfor å kort nevne disse.

Vis (2006). *Samtale med barn i barnevernet. Utprøving og evaluering av implementeringsstrategier*. Hovedformålet med undersøkelsen var utvikling av kunnskapsbaserte metoder for barns medvirkning i barnevernet.

Hansen Aarum (2009). *Å ta barnets perspektiv- en studie om hva sosialarbeidere gjør for å ivareta barnet i situasjonen*. Studien er basert på intervjuer med syv sosialarbeidere. Formålet med studien var å undersøke om sosialarbeiderne oppfattet om de hadde lyktes med oppfølgingen av forebyggende hjelpetiltak, hvem de fokuserte på i dette arbeidet og hvordan de fikk kontakt med personene de mente var sentrale.

2.4 Kildekritikk

Noe av formålet med kildekritikk er å vurdere i hvor stor grad teorien og forskningen som benyttes, er relevant og belyser vår problemstilling (Dalland 2007:72).

En utfordring med oppgaven er at noen av bøkene jeg har brukt er *sekundærlitteratur*. Det vil si at teksten er bearbeidet og gjengitt av en annen en den opprinnelige forfatteren (Dalland 2007:72). Dette kan føre til at det opprinnelige innholdet eller budskapet kan ha endret seg noe. For å øke kvaliteten på arbeidet har jeg derfor forsøkt å benytte meg av *primærkilder* så langt det har vært mulig. Min bruk av andres kilder kan også by på utfordringer. Jeg kan risikere å tolke og benytte meg av det forfatteren har skrevet på en annen måte enn forfatterens egen hensikt (Jacobsen 2013:108). Gyldigheten og relevansen til kildene kan dermed bli svekket.

Når jeg har ledd etter forskning og litteratur har jeg så langt det har latt seg forholdt meg til og benyttet meg av det nyeste som er utgitt innenfor området. Noe av litteraturen jeg har benyttet meg av er mer en 10 år gammelt. En utfordring med dette er at litteraturen kan stå i fare for å være utdatert når det gjelder å belyse problemstillingen. En begrunnelse for at jeg likevel benytter meg av disse kildene er at disse kildene har blitt referert til i nyere litteratur jeg har lest. Et eksempel på dette fra min oppgave er Knud E. Løgstrup sin egen bok "*Den etiske fordring*" som ble utgitt for første gang i 1956. I min oppgave bruker jeg den norske oversettelsen fra 1991. Foruten at denne er referert til i nyere litteratur om nærhetsetikken, er denne boken helt sentral innenfor nærhetsetikken og blir ansett som en klassiker blant moderne etikkbøker.

Haldor Øvreeide sin bok ”*Samtale med barn i vanskelige livssituasjoner*” (2009) har en sentral rolle i min oppgave. I mange av bøkene og tidskiftene som omhandler samtaler med vanskeligstilte barn har Øvreeide blitt brukt som referanse og bidragsyter. På bakgrunn av dette ser jeg på Øvreeide sin bok som egnet og relevant for min oppgave.

Under temaet *nærhetsetikk* tar jeg i hovedsak utgangspunkt i Jan- Olav Henriksen og Arne Johan Vetlesen sin bok ”*Nærhet og distanse. Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*” (2006). Til tross for at Vetlesen og Henriksen ikke direkte skriver om det etiske aspektet rettet mot samtaler med barn i denne boken, har jeg forsøkt å trekke linjer som vil kunne gi gode tilnærminger og en forståelse som gjør det til et relevant aspekt i samtaler med barn.

3 Teori

3.1 Etske dilemmaer og utfordringer i samtale med barn

Etikk handler om å gjøre det som er godt og rettferdig for individet og er selve kjernen i menneskerettighetene og i sosialt arbeid (Levin 2004:10). I møte med barn, stilles det store krav til sosialarbeideren. Det kan være hensiktsmessig for sosialarbeideren å være forberedt på ulike etiske dilemmaer og utfordringer i møte med barn i vanskelige livssituasjoner. Etske problemstillinger omhandler ofte spørsmål om hva som er rett og galt, eller godt og ondt. Disse problemstillingene går gjerne ut på at vi prøver å finne ut hvordan og hvorfor vi skal handle som vi gjør (Henriksen & Vetlesen 2006:158). Barn er sårbare og har særlig behov for å bli møtt og forstått. Som profesjonelle yrkesutøvere har vi først og fremst et ansvar for at vårt arbeid ikke skal skade barnet (Øvreeide 2009:18).

3.2 Nærhetsetikk

Nærhetsetikken har møtet mellom mennesker i fokus. I følge nærhetsetikken er enhver situasjon med et annet menneske en moralsk situasjon. Den moralske fordringen møter oss med en gang vi møter *Den Andres Ansikt*. Knut Løgstrup forklarer ”den etiske fordringen” som det *ansvaret* vi får i møte med den andre (Eide & Eide 2004:58). Vi kan ikke velge bort det moralske ansvaret, fordi det er vår plikt som medmenneske. Når man møter et annet menneske, vil man befinne seg i en moralsk situasjon, der vi må ta et valg mellom godt og ondt (Henriksen & Vetlesen 2006:219). Samtidig spiller nærheten eller avstanden til den andre en viktig rolle i nærhetsetikken. Ansvaret vokser i grad med nærheten til den andre, ikke bare i betydning av nære relasjoner, men også nærhet i forhold til tid og rom (Vetlesen 2012:92).

3.2.1 Levinas og Løgstrup

Innenfor nærhetsetikken regnes Emanuel Levinas og Knud E. Løgstrup for å være de to mest sentrale moralfilosofene. Både Levinas og Løgstrup skriver om *Den etiske fordringen* og *Den Andre*. Begge er opptatt av etikken i den mellommenneskelige relasjonen (Lingås 2001:33). De fokuserer og vektlegger likevel forskjellige momenter innenfor nærhetsetikken.

Levinas sin etikk blir gjerne kalt for ansiktsetikken, da ansiktet spiller en sentral rolle i mange av hans tekster. Denne etikken går ut på at når vi møter et annet menneske, møter vi dets ansikt. Det finnes like mange mennesker som det finnes ansikt. Vi har ikke mulighet til å bestemme over ansiktet på samme måte som vi for eksempel kan bestemme over ordene vi bruker. Vi kan forme ordene våre, og vi har de i vår makt til å bruke de som vi vil. Å forme og bestemme over ordene våre er noe vi gjør, mens ansiktet er noe vi er. Ansiktet har et taust budskap om nød og behov for omsorg (Henriksen & Vetlesen 2006:221). Det spesielle med ansiktet er at det avslører menneskets avhengighet og sårbarhet. I følge Levinas formidler ansiktet behovet om å bli sett og hørt. Ansiktet er ikke bare dens eier sin sak. Ansiktet binder også den andre til seg gjennom en sterk appell. Dermed blir ikke ansiktet et objekt, det er aktivt og sender ut en appell om omsorg (Henriksen & Vetlesen 2006:222).

Løgstrup var opptatt av at vi som mennesker kan ha vanskeligheter med å være oppmerksomme på de mest elementære sidene ved det livet vi lever. Et eksempel på dette er tillit. Begrepet tillit er svært sentralt i Løgstrups etikk. Tillit mellom mennesker legger grunnlaget i enhver form for kommunikasjon (Løgstrup 1991:13). Denne tilliten fører til at vi lettere åpner oss, ofte uten at vi selv er klar over at det skjer. Bakdelen ved dette er at menneskene står i fare for å bli krenket. Det å vise tillit til den andre vil også si at vedkommende blottstiller seg selv. Ifølge Løgstrup kommer det sterke reaksjoner når noen misbruker andres tillit og bruker den mot den som er blottstilt (Løgstrup 1991:30). Løgstrup er også den av moralfilosofene som nevner barnet mest. I Løgstrup sine tekster er barnet med i historien om mennesket, og blir karakterisert i like stor grad som voksne (Leer-Salvesen, Hølen & Eidhamar 2001:66). Filosofen trekker frem de voksnes påvirkning og makt ovenfor barnet. Barn er særlig sårbare, fordi de ikke mestrer å vise *forbeholden tillit*. I følge Løgstrup har ikke barnet lært å reserve seg og beherske seg selv på samme måte som voksne. Dette kan gjøre barn spesielt utsatt for overgrep og krenkelser, som igjen kan gjøre barnet usikkert og utrygt (Løgstrup 1991:36).

3.2.2 Den etiske fordringen

Som tidligere nevnt forklarer Løgstrup *den etiske fordringen* som det ansvaret vi får i møte med *den andre*. Men hvor kommer fordringen fra? Kant mente at fordringen kommer fra *jeget* og at vi alle er bærere av moralloven. Denne loven krever at vi bruker mennesker som et formål i seg selv, ikke bare som et middel. Ved å behandle mennesket som et formål i seg

selv, tar vi hensyn til menneskets verdighet og unngår å krenke den andre (Henriksen & Vetlesen 2006:222). Levinas hevdet på sin side at fordringen blir gitt til oss fra den andre (Henriksen og Vetlesen 2011:223). ”Moralens fordring vokser frem av avhengige og sårbare veseners behov for ivaretagelse.” (Henriksen & Vetlesen 2006:222).

Løgstrup mente at fordringen er ”taus”. Han var også opptatt av at fordringen ikke nødvendigvis må samsvare med hva den andre forventer eller ønsker. Noen ganger må en trosse det den andre ønsker, om det fører til de beste konsekvensene for vedkommende. Den etiske fordringen innebærer altså at vi bruker makten over den andre til det beste for dette mennesket, og ikke til det beste for oss selv (Eide & Eide 2004:59). Løgstrup skriver i sin bok ”*den etiske fordring*” at *jeget* bedre kan vite hva den andre trenger, enn det vedkommende selv vet (Løgstrup 1991:42).

3.2.3 Interdependens

Som jeg har nevnt tidligere legger nærhetsetikken vekt på møte mellom mennesker. I disse møtene blir min skjebne innvevd i din og omvendt. Dette kaller Løgstrup for *interdependensen* (Henriksen & Vetlesen 2006:224). Når Løgstrup omtaler interdependensen, er det for å belyse at mennesker lever i en gjensidig avhengighet av hverandre (Eide Botnen & Skorstad 2005:60). En del av å være i interdependensen vil si å være i et maktforhold. Når vi går inn i en relasjon med den andre, vil vi med en gang holde noe av den andres skjebne i våre hender (Henriksen & Vetlesen 2006:225). Løgstrup bruker dette som et metaforisk bilde på det umiddelbare maktforholdet som oppstår mellom *jeget* og den andre.

Vi kan ikke velge bort det moralske ved vår væren, men vi kan velge å overse den andres appell om hjelp. Vi kan velge å behandle den andre som et formål, og ikke et middel i seg selv. Vi har valget mellom å være god eller ond (Henriksen & Vetlesen 2006:223).

3.2.4 Paternalisme og autonomi

Både paternalisme og autonomi er sentrale begreper innenfor nærhetsetikken.

Paternalisme kommer fra det greske ordet ”pater”, som betyr far. Dette begrepet illustrerer den typiske rollen en farsfigur har når han skal vurdere hva som er riktig og galt for sine barn (Nordby 2013:93). ”Innenfor profesjonell omsorg arter paternalisme seg som en bevisst og kontrollert overkjøring av en persons rett til selvbestemmelse.” (Henriksen & Vetlesen

2006:224). Paternalisme går ut på at man griper inn i den andres liv ubedt og tar over styringen. Dette ubedte inngrepet kan være basert på mitt ønske om å hjelpe den andre ved at jeg tror jeg vet hva som er til det beste for den andre. Man kan komme til å handle umoralsk, selv om man har de beste hensikter. Det kan være en vanskelig balansegang mellom for lite omsorg på den ene siden og krenkelse og overkjøring på den andre siden (Henriksen & Vetlesen 2006:223). Den etiske begrunnelsen for paternalisme er om *den andre* ikke lenger har innsikt i sitt eget beste og disse handlingene er til personens eget beste (Henriksen & Vetlesen 2006:224).

Autonomi representerer motsetningen til paternalisme. Begrepet autonomi vil si selvbestemmelse (Henriksen & Vetlesen 2006:80). Det å gi rom for den andres autonomi vil skje gjennom å åpne opp for at den andre kan være med å bestemme over eget liv. ”Ønske om det gode for den andre er bare et virkelig ønske når det innebærer å fremme den andres muligheter til selv å finne frem til det gode i sitt liv.” (Henriksen & Vetlesen 2006:224).

3.3 Samtale med barn i vanskelige livssituasjoner

En god samtale er en prosess og en metode som kan bidra til personlig vekst og selvbevissthet. Samtale med barn kan bli sett på som vanskelig og dermed kan mange hjelpere forsøke å unngå dette (Øvreeide 2009:26). På den andre siden blir det stadig lagt større vekt på betydningen av at barn får snakke om sine utfordringer og bidra med sine erfaringer. Barnet kan ofte mangle samforståelse med de nærmeste om viktige livserfaringer, sammenhenger og hendelser. For barnets videre utvikling blir det derfor viktig å skape medopplevelse og samforståelse gjennom dialog. Om barnet får delt tanker og erfaringer kan disse bli lettere å leve med i hverdagen. Dette kan føre til at barnet får mer plass til å fokusere på andre utviklingsområder. Gjennom samtale kan barna få mulighet til å sette ord på vanskelige tema og få hjelp til å skape en sammenheng (Øvreeide 2009:13).

3.3.1 Barns avhengighet av kommunikasjon

Et nyfødt barn er automatisk avhengig av at noen kan ta vare på det. Denne avhengigheten bunner ut i fra den enkeltes sårbarhet. Videre er det denne sårbarheten som knytter andre til oss. Det å være menneske vil si å være overlatt til andres omsorg. Spesielt barn er prisgitt

andres omsorg. Det er likevel ikke alltid denne omsorgen blir innfridd og barnets sårbarhet blir oversett (Henriksen & Vetlesen 2006:76).

Barn har ofte en intens appell om omsorg, medopplevelse og støtte (Øvreeide 2009:52).

Forskning viser at barnet forsøker å organisere seg ved hjelp av å kommunisere med omverdenen. Barnet er helt avhengig av hvordan det blir møtt og hvordan responsen er på disse forsøkene på kommunikasjon (Øvreeide 2009:72). Bråten (Referert fra Øvreeide 2009:73) beskriver at barnet har en ”biologisk” forventning om å finne en dialogisk partner i *den andre*. ”Barn i vanskelige livssituasjoner er som oftest barn i underskuddsposisjoner.” (Øvreeide 2009:50). Når hjelperen setter seg inn i barnets situasjon og historie blir også barnets behov for omsorg, bekreftelse og informasjon avdekket. Uavhengig av formålet er samtalen først og fremst en appell om medopplevelse. Samtalen og samspillet mellom hjelper og barnet kan bidra til å utvikle og styrke selvspekten til barnet (Øvreeide 2009:14).

3.3.2 Barneperspektivet

Noe av det mest sentrale i samtaler med barn er å gi barnet subjekt- og deltagerstatus, ved å gjøre dette kan vi unngå at barnet bare blir møtt som et objekt som skal observeres og kontrolleres (Øvreeide 2009:24). Objekt er gjerne noe vi studerer på avstand, mens subjekt er noe vi involverer oss i og blir påvirket av. Det kan være hensiktsmessig som profesjonell hjelper å både ha den nødvendige faglige distansen til saken, men samtidig være bevisst på at denne distansen ikke blir for stor. Om distansen blir for stor kan dette føre til at vi ikke forstår barnet og ikke ser dets behov. Som hjelper er det viktig å mestre forholdet mellom nærhet og distanse. Dette blir særlig viktig i møte med barn, som vil være avhengig og maktsvak i forhold til hjelperen (Øvreeide 2009:25). Per- Olav Tiller var ledende forsker innen norsk barneforskning og var en av de første som arbeidet med barneperspektivet.

”Med barneperspektivet tenker jeg først og fremst helt konkret på hvordan verden ser ut for barn. Det er dette som barn ser, hører, opplever og kjenner som deres virkelighet.” (Tiller gjengitt etter Strandbu 2011:41). Denne definisjonen på barneperspektiv er tatt ut i fra et individnivå, fordi det ikke rettes noe oppmerksomhet mot forholdet mellom barnets perspektiv og den voksne som forsøker å forstå barnet (Strandbu 2011:41). En relasjonell orientering av barneperspektivet innebærer barnets eget syn, samt den voksne som skal møte og forsøke å forstå barnet (Strandbu 2011:42).

For å kunne innta et barneperspektiv blir det viktig å skape et mest mulig symmetrisk forhold i relasjonen mellom hjelperen og barnet (Langballe, Gamst & Jacobsen 2010:27).

3.3.3 Forhold ved hjelperen som barrierer i samtaler med barn

Det kan være utfordrende å finne ut hvordan hjelperen skal involvere seg i barnets liv, ut fra hvilke rolle hjelperen har (Øvreeide 2009:50). Empati er sentralt i alle samtaler, og i samtaler med barn er det spesielt viktig. Øvreeide legger vekt på at empati både kan være en ressurs og en utfordring å mestre (2009:50). I samtale med barnet er det sentralt å være bevisst og ha en forståelse for egne følelser og reaksjoner i forhold til barnet og dets situasjon. Hjelperens syn og holdning ovenfor barn påvirker kommunikasjonen og relasjonen mellom hjelper og barnet (Ruud 2011:27). Hjelperen må vite hva slags automatiserte tanker og handlinger vedkommende kan ha ovenfor barna de møter. Det blir viktig å være i kontakt med følelsene som setter i gang tankene og handlingene våre. Dette er sentralt for å bygge opp og opprettholde kontakten med et sårbart barn (Øvreeide 2009:51).

I samtaler med barn er barnet selv en viktig informant, likevel er mange usikre i møte med barn og dermed kan ofte barnets vinkling og fortelling bli utelatt (Øvreeide 2009:26). I forskningsprosjektet *"Samtale med barn i barnevern"* søkte de blant annet svar på hvorfor noen vegrer seg for å snakke med barn. I dette prosjektet ville de finne ut hvor mye saksbehandlerens holdninger, interesser og kunnskap påvirket dette. Om lag 10 % av de som ble spurt ga uttrykk for at de ikke likte eller følte seg trygge på å snakke med barn. 75 % av de som ble spurte mente de hadde behov for mer kunnskap om samtale med barn (Vis 2006:5). Andre barrierer for å unngå direkte samtaler med barn kan være hjelperens behov for å beskytte barnet. Hjelperen kan frykte å såre eller krenke barnet ved å få den til å fortelle om de vonde erfaringene og dermed risikere gjøre situasjonen verre, ved å ikke klare å håndtere situasjonen (Øvreeide 2009: 26). "Det som holder oss tilbake, er forventning om at ubehagelige følelser aktiviseres hos barnet, den voksne eller begge." (Øvreeide 2009:28). En annen grunn for å forsøke å unngå samtaler med barn er at de kan bringe frem ubehagelige følelser, i tillegg til at samtaler kan være veldig komplekse. Det kan være smertefullt for en hjelper å sette seg inn i hvordan det oppleves for et barn å bli utsatt for omsorgssvikt. Siden dette kan være såpass ubehagelig tyr vi til ulike forsvarsmekanismer for å beskytte oss selv (Gamst 2011:24). Disse forsvarsmekanismene kan forhindre empatien vår i samtaler med barn.

4 Drøfting

4.1 Barneperspektivet

I de senere årene har det blitt sentralt å se på barn som en kompetent aktør i eget liv. Samtidig som det åpnes opp for barneperspektiv og at barn har rett på å uttale seg om situasjoner som omhandler seg selv, sitter profesjonelle yrkesutøvere med kompetanse til å ta beslutninger på vegne av barn (Angel 2010: 142). Dette kan skape komplekse og motsetningsfylte utfordringer i samtaler med barn.

Løgstrup beskriver betegnelsen *urørlighetssone* som en grense som alle innehar. Han mener man krenker den andres urørlighetssone når man ikke møter den andre som et subjekt. Om hjelperen går innenfor denne grensen uten å ha blitt invitert kan vedkommende bli krenket (Eide Botnen Skorstad 2005:72). Et eksempel på dette vil være om hjelperen har forutinntatte meninger om barnet og dets situasjon og setter ord på dette, uten å høre på hva barnet sier. ”Det er ikke alltid våre vedtatte sannheter er sanne.” (Øvreeide 2009:56). Hjelperens bevissthet rundt sin egen innstilling til barnet og dets situasjon blir viktig. Om ikke hjelperen er bevisst på dette, kan det føre til at hjelperens tanker og følelser ubevisst påvirker informasjonen og relasjonen til barnet. I samtaler der formålet er å få tilgang på barnets tanker og følelser blir det viktig å skille mellom sine egen forutinntatte meninger og hva barnet selv formidler (Øvreeide 2009:52). Barnet ser gjerne på voksne som ”den som vet svaret”. Med tanke på dette blir det viktig at den voksne tolker og beskriver barnets situasjon slik barnet kan kjenne seg igjen i det. Om barna kjenner seg igjen i det den voksne sier blir det enklere for barnet å dele sine egne erfaringer og tanker (Øvreeide 2009:57).

Øvreeide hevder at om hjelperen reagerer på barnets situasjon ut i fra sine egne følelsesmessige reaksjoner og ikke på bakgrunn av barnet selv formidler, vil samtalen fort bli ”lukket”. Når hjelperen gjør dette er det ofte med en god intensjon, men det er viktig at barnet kan forholde seg til sine egne reaksjoner og følelser, før de kan sette seg inn i og forstå andres (Øvreeide 2009:56).

”Begrepet barneperspektiv kan også knyttes til voksnes oppfatning av hva som er «barnets beste».” (Juul 2010:59). Ser hjelperen på barnet som en pålitelig og likeverdig aktør som på

egenhånd kan presentere sine egne opplevelser og tanker, eller har hjelperen et syn på barnet som står i fare for å gjøre det til kun et avhengig og svakt individ? Måten hjelperen oppfatter barnet på kan få betydning for relasjonen og kommunikasjonen mellom dem. James, Jenks og Prout hevdet i 1999 (referert fra Juul 2010:59) at barn er sosiale aktører som bidrar i sine omgivelser og i utviklingen av seg selv. Ifølge disse forfatterne har barn egenskaper som gjør det mulig for dem å forstå og reflektere over egen situasjon. Som en motsetning til dette skriver Sommer i 2004 (referert fra Juul 2010: 59) at barn blir fremstilt som et uutviklet og asosialt vesen i eldre utviklingspsykologi. Ny forskning på kommunikasjon med barn og på barneperspektivet har likheter med James, Jenks og Prout sin fremstilling av barnet (Juul 2010:59). På bakgrunn av dette vil en forståelse være at gjennom ulike perspektiv på barn vil det vokse frem ulike bilder på hvordan barn er. Hvilke bilde hjelperen har av et barn vil kunne påvirke kommunikasjonen og relasjonen med barnet. Dette perspektivet kan overføres til Levinas og hans tenkning om *den andre ansikt*. I møte med barnet er hjelperen ute etter en sannhet. I denne søken etter sannhet legger Levinas vekt på søken etter ”*det Samme*” og søken etter ”*den Andre*”. Søken etter ”*det Samme*” vil si at hjelperen forsøker å forstå den andre gjennom egne begreper og forståelser. Dette kan forutsette at hjelperen ser på barnet som et objekt som skal plasseres inn i fastsatte kategorier. Søken etter ”*den Andre*” innebærer å erkjenne den andres annerledeshet og forskjellighet fra oss selv (Eide & Eide 2011:104). Dette forutsetter at hjelperen møter barnet med åpenhet, istedenfor med en fastsatt forventning og forståelse for hvordan barnet er.

”Det faglige og etiske aspektet krever at vi får frem barneperspektivet.” (Gamst 2011: 28). Kan det tenkes at det er en form for skjult maktmisbruk ovenfor barnet når man overser eller unnlater å høre hvordan barna opplever situasjonen? Ut i fra det Gamst skriver i sin bok ”*Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*” får jeg forståelsen av at hjelperen har en makt og et ansvar for å gjøre barnet til en aktør i sitt eget liv. I en samtale med et barn får man som hjelper en unik mulighet til å få tilgang til barnets egne tanker og oppfatninger. Dette kan gi barnet en følelse av å være betydningsfull, samtidig som hjelperen får tilgang på viktig informasjon (Gamst 2011:29). ”*Å ta barnets perspektiv*” (2009) er en studie som omhandler sosialarbeidernes egen innsats for å ivareta barnet de samtaler med. I denne studien utalte en av sosialarbeiderne seg om hvorfor det blir sentralt å være i stand til å ta barnets perspektiv. Sosialarbeideren mente at han var bevisst på at barnet og den voksne kunne oppleve situasjonen ulikt og ble av den grunn opptatt av å vite hvilke tanker og forståelse barnet hadde av møtet mellom dem (Hansen Aarum 2009:251). Sosialarbeiderne i denne undersøkelsen

forsøkte å gi barna subjektstatus og behandle de som aktører i egen sak. Dette innebærer at sosialarbeiderne hadde fokus på å høre på og erkjenne barnas oppfatninger og erfaringer (Hansen Aarum 2009:258).

4.2 Nærhet og distanse i møte med barn

I samtale med barn kan hjelperen få sterke følelsesmessige inntrykk når de møter barnets ansikt. Gjennom ansiktet til barnet uttrykkes det en sterk appell om hjelp og omsorg. Ifølge Løgstrup vil hjelperen i møte med barnet umiddelbart holde noe av barnets skjebne i sin hånd og det oppstår en interdependens mellom hjelperen og barnet (1991:37). Dette er forhold som bidrar til utfordringen med å balansere mellom distanse og nærhet i samtaler med barn. Om hjelperen ikke mestrer denne balansen, kan vedkommende i verste fall oppleve å bli fanget av nærheten til den andre. Blir relasjonen mellom hjelper og barnet for personlig, kan dette bringe med seg en del risikofaktorer. Et eksempel på dette kan være at hjelperen kan risikere å overse elementer i samtalen som burde blitt fokusert på. Samtaler med barn kan påvirke oss sterkere emosjonelt, enn samtaler med voksne. I møte med barn som har det vondt og blir utsatt for omsorgssvikt kan følelsene til hjelperen fort bli sterke. Dette kan påvirke hjelperens tanker og etiske vurderingsevner i samtalen med barnet (Nordby, Benin & Buer 2013:138). På den andre siden kan også distansen til barnet bli for stor og dette kan føre til at hjelperen kan få vanskeligheter med å se barnets behov i samtalen. Om hjelperen forsøker å komme i kontakt med sine følelsesmessige reaksjoner på barnet kan det føre til større forståelse for barnet (Øvreeide 2009:24). På bakgrunn av dette er det nærliggende å tenke at bevissheten rundt nærhet og distanse i samtale med barnet blir spesielt viktig.

Som profesjonell hjelper skal vedkommende ha en ekte og personlig omtanke ovenfor den andre, samtidig som hjelperen aldri skal bli så personlig at det medfører at vedkommende overser viktige elementer i situasjonen. Om det er nødvendig skal hjelperen i tillegg ha en nødvendig følelsesmessig distanse til den andre (Nortvedt 2001:44). Dette forholdet er konfliktfylt og et eksempel på to hensyn som i moderne profesjonsbasert omsorg ikke så lett lar seg forene (Nortvedt 2001:43). Som jeg nevnte tidligere i kapittelet kan hjelperen oppleve å bli fanget av nærheten til barnet. Dette kan innebære at det i møte med barnets ansikt og situasjon vokser frem et etisk press om å hjelpe fordi hjelperen blir følelsesmessig beveget (Nordby, Benin & Buer 2013:133). På bakgrunn av dette oppstår spørsmålet om nærhet bør

spille en rolle når det kommer til etiske vurderinger i samtaler med barn? Nordby skriver at det er godt dokumentert at nærhet spiller en sentral rolle i valget mellom riktig og galt. Nærhetsetikere vektlegger at følelsene burde spille en rolle i møte med den andre. Samtidig understreker de at følelser er noe som vi som moralske aktører skal ha kontroll over og som kan styres gjennom blant annet erfaringer (Nordby, Benin & Buer 2013:141). På den andre siden er blant annet konsekvensetikere kritisk til at betydningen av nærhet mellom mennesker skal legge grunnlag for å behandle mennesker forskjellig (Nortvedt 2012:260). Hjelperen som samtaler med et barn som lever i en vanskelig livssituasjon kan stå i fare for å bli overinvolvert i barnet. Hjelperen kan føle et sterkt behov for å hjelpe barnet, fordi hjelperen selv har *sett* og *hørt* hvordan barnet har det. Disse erfaringene kan bli dominerende i vurderingene i møte med barnet. I forbindelse med dette eksempelet kan det være relevant å trekke inn hva Vetlesen og Nordtvedt (referert fra Nordstoga 2003:38) sier om følelsenes rolle i profesjonsutøvelsen. De mener følelsene utvikles i samhandling med andre og at de kan bidra til å lettere se hva som er av moralsk betydning i situasjonen. Samtidig kan ikke følelsene alene vise hva som er moralsk riktig å gjøre i situasjonen (Nordstoga 2003:39). Hjelperen har en dobbeltrolle i relasjonen med barnet, ved både å være et menneske og en offentlig byråkrat. Hvordan hjelperen balanserer og håndterer disse to sidene kan ha mye å si for samtalen når hjelperen møter barnet ansikt til ansikt (Nordstoga 2003:21). Foreldrenes rettigheter, rettsikkerhet og formelle systemer innenfor barnevern og skole er elementer som kan bidra til økt objektivisering av barnet. Samtidig er det viktig at den som skal samtale med barnet og ta beslutninger på vegne av barnets sak har et faglig perspektiv, som innebærer at vedkommende har en viss faglig distanse fra barnet og andre mennesker som er involvert (Øvreeide 2009: 24).

På samme måte som hjelperen kan overinvolvere seg i barnet fordi vedkommende er blitt fanget av nærheten til barnet, kan empatien i møte med barnet også bli for omfattende. Med empati i samtaler med barn menes hvilke evner hjelperen har til å innta barns perspektiv ved innlevelse i barnet (Gamst 2011:40). Hjelperens behov for innlevelse i barnet kan bli for stor. I faglitteraturen skilles ofte mellom to former for empati, nemlig affektiv og kognitiv empati. Forskjellen mellom disse formene for empati er at den affektive empatien er knyttet til følelser, mens den kognitive er knyttet til tanker og oppfatninger. Den affektive empatien går ut på å leve seg inn i den andre og forsøke å oppleve den andres følelser. Mens den kognitive empatien går ut på å leve seg inn i hvordan det er å *være* den andre og forsøke å få en

forståelse av den andres tanker og oppfatninger av seg selv. For å oppnå en helhetlig forståelse av den andre, er en kombinasjon av disse formene for empati hensiktsmessig. Begge formene for empati krever at man skiller mellom den andres perspektiv og sitt eget (Eide & Eide 2011:39).

Om den affektive empatien blir dominerende kan hjelperen bli for opptatt av sine egne følelser til å kunne ta vare på og være bevisst på barnets følelser. I en samtale med barn kan hjelperens eget behov for å hjelpe barnet bli så stort at barnets behov kan bli glemt (Nordby, Benin & Buer 2013: 138). Det kan ut i fra dette være hensiktsmessig for hjelperen å være oppmerksom på egen nærhet i møte med barnet. En forståelse vil være at hjelperen i samtaler med barn må være særlig bevisst på dette, nettopp fordi barnet er såpass sårbart og avhengig som det er.

4.3 Paternalisme i relasjonen med barnet

Nærhetsetikken kan være hensiktsmessig å bruke på mange arbeidsplasser, men kan være særlig relevant på arenaer der mennesker som står i sterk-svak-forhold til hverandre møtes (Leer- Salvesen & Eidhamar 1998:59). På bakgrunn av dette kan en forståelse være at dette etiske perspektivet er særlig egnet til å belyse utfordringer i samtaler med barn. Når den asymmetriske maktrelasjonen spiller en så sentral rolle i nærhetsetikken, blir det nærliggende å være bevisst på risikoen ved å anvende denne måten å tenke på i møte med for eksempel et sårbart og avhengig barn.

Nærhetsetikken er spesielt opptatt av at makt kan åpne for muligheten til å nedverdige, krenke eller skade den andre. En utfordring med nærhetsetikken, er at det lett kan oppstå paternalisme i relasjonen. Paternalisme går kort forklart ut på, at en hever seg over en annen person og tror selv at en vet best hva personen trenger (Henriksen & Vetlesen 2006:224). Som jeg tidligere har nevnt åpner fordringen opp for å overse den andres ønske om hjelp, eller gi hjelp den andre ikke ønsker. Løgstrup legger vekt på at den etiske fordringen er taus, den kan ikke oppfattes gjennom språket. Dermed blir det opp til den enkelte hjelper å ta stilling til hva som er til det beste for den andre og å handle ut i fra dette (Løgstrup 1991:43). Ut i fra dette vil Løgstrups teori ha trekk av paternalisme. Dette gjenspeiles også i samtaler med barn. I møte med barnet er det ikke bare ordene som blir formidlet, men det blir også formidlet en ordløs appell fra barnets ansikt. Denne ordløse appellen blir forstått ulikt hos den enkelte

barnevernsarbeideren. Appellen påvirker hjelperens forståelse av barnet og dets behov, dermed vil dette få betydning for hvilke beslutninger som blir tatt (Nordstoga 2003:35).

Kilden til en sterk autoritet i en paternalistisk relasjonen er ofte alder, erfaring og kompetanse (NOU 2012:5:152). Dette kan vise at det lett kan oppstå paternalisme mellom hjelperen og barnet. Som ansatt i barnevernet jobber du mot å hjelpe barn til å få en så god og trygg oppvekst som mulig. Samtidig er relasjonen mellom hjelperen og barnet preget av makt og avmakt, der barnet fort kan gå inn i rollen som avmechtig (Skau 2003:116). Den makten hjelperen innehar kan brukes til det beste for barnet, men den kan også brukes mot sin hensikt. Det kan være en utfordring for hjelpere som skal samtale med barn å vite hvor grensen går mellom makt som hjelper barnet eller makten som skader (Skau 2003:117). Dette gjør at det blir viktig for de som jobber med å hjelpe barn, er bevisst sin makt og reflekterer over sin rolle som hjelper. Henriksen og Vetlesen trekker frem at jo svakere og mer sårbar den andre er, jo sterkere blir appellen fra vedkommende (2006:228). Barn er avhengige og ganske maktsvake i forhold til voksne. De som er mest avhengig av andre, kan også fort bli offer for maktmisbruk. Både Løgstrup og Levinas mente at ansvaret for den andre er nært knyttet til den andres hjelpeløshet (Henriksen & Vetlesen 2006:228). På bakgrunn av dette har jeg fått forståelsen av nærhetsetikken kan vise at voksne har et enda større ansvar i samtaler med et barn, enn det voksne hjelpere har ovenfor voksne.

Jeg vil imidlertid peke på hva Vetlesen skriver i artikkelen ”*Bedre beskyttelse av barns utvikling- etiske og filosofiske vurderinger av praksiser i barnevernet*”. Vetlesen hevder at asymmetri i maktforholdet, ikke vil si asymmetri i forhold til verdi. Hjelperen kan opptre paternalistisk for å ivareta barnets ukrenkelighet og behov, samt for å beskytte barnets likeverd (Vetlesen 2012:89). Samtaler med barn kan være etisk krevende, fordi det utfordrer samfunnets idealer om autonomi og symmetri. Vetlesen hevder at på grunn av at barn ikke har ferdigutviklet evnen til selvbestemmelse, kan hjelperen være nødt til å utøve paternalisme (2012:89). Et eksempel på asymmetri i samtale med barn er når hjelperen dominerer talemengden og leder samtalen. På den andre siden må ikke nødvendigvis asymmetri i samtaler med barn være bare negativt. Hjelperen har et formål med samtalen og det er hjelperens oppgave å planlegge og tilrettelegge for samtalen med barnet. Dermed blir relasjonen mellom hjelper og barnet i utgangspunktet asymmetrisk. Denne asymmetrien kan være nødvendig for å legge til rette for en trygg og effektiv samtale. Hjelperens utfordring og

oppgave blir å forsøke gi barneperspektivet en sentral rolle i kommunikasjonen med barnet (Gamst 2011:44). Levinas belyser asymmetrien som at menneskene i relasjonen er på ulike plan, denne ulikheten innebærer og fører med seg asymmetrien. Asymmetriens etisk innhold innebærer ansvaret som absolutt (Vetlesen 1996:41). En måte å se dette på vil være at om det oppstår asymmetri i en relasjon med den andre, blir ansvaret ovenfor den andre viktigere. En tilnærming vil være at samtaler med barn ofte vil innebære asymmetri og dermed har hjelperen også mye ansvar for å hjelpe barnet.

Det finnes en spenning i Levinas sin etikk, som kan gjenspeiles i hjelperens samtale med barn. Levinas sin ansiktsetikk har en utfordring med å komme unna paternalisme (Henriksen & Vetlesen 2006:224). Han legger veldig mye vekt på at den andre er trengende, som fort kan gjøre den andre til individ som kun er svakt og hjelpeløs (Henriksen & Vetlesen 2006:228). Om hjelperen ser på barnet som kun et svakt og hjelpeløst individ kan barnet lettere bli utsatt for krenkelser. På bakgrunn av dette blir det nærliggende å tenke at hjelperen burde forsøke å finne barnets ressurser og løfte disse frem i lyset. På den andre siden legger Levinas sterk vekt på den andres forskjellighet fra oss selv og at vi aldri kan forstå den andre helt og holdent. Dermed legger han også vekt på respekten for den andres autonomi og annerledeshet (Eide og Eide 2011:104). En måte å forstå dette på i forhold til samtaler med barn er at hjelperen bør være bevisst på at ingen barn er like. Alder, personlighet og modenhet kan være elementer som påvirker samtalen og barnets behov.

Løgstrup skriver i sin bok *"Den etiske fordring"* at ansvaret for den andre aldri kan bestå i å overta personens eget ansvar for seg selv (Løgstrup 1991:50). Han vektlegger også at det er forskjell mellom å ta ansvar *for* og ansvar *fra* den andre (Eide & Eide 2011: 107).

I lys av dette ser vi dermed at både Løgstrup og Levinas mener at ansvaret for den andre aldri fullt og helt kan eller skal overtas. Hjelperen må hele tiden være bevisst på at den makten vedkommende innehar ikke skal komme til å skade barnet.

4.4 Barns autonomi

For institusjoner i samfunnet er det viktig å fremme og ta vare på autonomien til hver enkelt menneske (NOU 2012:5:152). Dette vil si at menneskene som møter hverandre skal ha et symmetrisk forhold og ha rett på selvbestemmelse. Som jeg tidligere har skrevet er en paternalistisk relasjon bare godkjent om det er til den beste for den andre. I forhold som

tidligere har vært preget av en asymmetrisk relasjon, som for eksempel, foreldre-barn, lærer-elev, lege-pasient åpnes det opp for mer medbestemmelse fra barnet, den som tradisjonelt har blitt sett på som den "svakeste" part (NOU 2012:5:152).

Det er nærliggende å tenke at paternalisme utgjør en trussel mot barns autonomi. Men i hvilken grad er barn og unge autonome? Å avgrense autonomibegrepet til det *området beslutninger skal tas innenfor* vil kunne gjøre det enklere å vurdere barns autonomi. Verken barn eller voksne har oversikt over alle konsekvenser av alle valg vi tar (Nordby, Benin & Buer 2013:86). Ut fra det Nordby skriver her blir det nærliggende å se på i hvilke grad barnet kan ta autonome valg i den situasjonen barnet er i. Om barnet generelt er autonomt eller ikke, bør ikke være relevant for saken. Om hjelperen spør barnet om hvem den helst vil bo hos etter at mor og far har gått fra hverandre, vil det mest sannsynlig gjøre et autonomt valg. Om barnet forstår hva spørsmålet innebærer, så vil det nok på de fleste områder ta et autonomt valg (Nordby, Benin & Buer 2013:87). Dermed blir det opp til den voksne samtalepartneren å åpne opp for barnets autonomi. På den andre siden er det viktig å vektlegge at ikke alltid barnet uttrykker sine faktiske følelser og meninger, på grunn av press eller forventninger fra ulike hold (Nordby, Benin & Buer 2013:88). Som hjelper må man være bevisst på utfordringen med å komme frem til barnets virkelige meninger og følelser. Det blir viktig å huske at barnet ikke er et helt uavhengig og fritt vesen. Barnets nære relasjoner vil indirekte eller direkte påvirke kontakten hjelperen får med barnet. På grunn av barnets avhengighet av nære omsorgspersoner vil disse alltid være tilstede som det "det tredje ansikt" i våre samtaler med barnet (Øvreeide 2009: 27). "Det er viktig å skille mellom det å være menings- og samtykkeberettiget og det å være menings-og samtykke kompetent." (Vetlesen 2012:89). Barn har rett til å si sin mening, men er på grunn av alder ikke alltid like kompetent. Dermed må andre inn å ta avgjørelser på vegne av barnet, nettopp for å ivareta barnet (Vetlesen 2012: 89). Ifølge FNs Barnekonvensjon § 12 skal barn som er i stand til å gjøre det få mulighet og anledning til å uttale seg om egne opplevelser og ønsker i avgjørelser som har betydning for barnet. Barnets uttalelser og oppfatninger skal tillegges nødvendig vekt etter barnets alder og modenhet (FNs barnekonvensjon 2003:13).

4.5 Etisk egoisme og nærhetsetikk

Det vil være et viktig poeng for nærhetsetikere å skille mellom nærhetsetikken og etisk egoisme. Beauchamp (referert fra Nordby, Benin & Buer 2013:143) mente at det innenfor etisk egoisme blir sentralt å fremme ens egen personlige velvære. Hovedforskjellen mellom disse etiske perspektivene er at en etisk egoist setter seg selv i sentrum, mens en nærhetsetikker vil sette den andre i sentrum. Det å skulle hjelpe den andre blir helt sentralt i møte med den andres ansikt. Det hevdes at etisk egoisme er noe mange i vår individualistiske tidsalder mer eller mindre ubevisst anvender i hverdagen (Nordby, Benin & Buer 2013:142). Det er ikke til å komme unna at det finnes noen grunnleggende likheter mellom nærhetsetikken og etisk egoisme. Gjennom å belyse noen likheter og ulikheter mellom disse etiske perspektivene kan det gi en forståelse for noen utfordringer knyttet til å anvende nærhetsetikken i samtaler med barn.

Et eksempel på etisk egoisme i samtaler med barn er når hjelperen ikke tar barnets problem på alvor. Når barnet forteller om sensitive temaer, kan hjelperen ønske å avspore eller avbryte barnet dersom hjelperen er usikker på hvordan han eller hun skal håndtere informasjonen. Hjelperens personlige mekanismer spiller inn på hva han eller hun vil høre, ignorere eller bagatellisere når barnet forteller om sensitive temaer som berører. Det kan være en utfordring å tørre å høre på barnas smerte (Gamst 2011:228). For å unngå denne smerten kan hjelperen velge å overse barnets appell om hjelp og ikke sette seg tilstrekkelig inn i barnets situasjon eller bagatellisere den (Nordby, Benin & Buer 2013:143). På bakgrunn av dette eksemplet kan det i praksis være en utfordring å skille mellom etisk egoisme og nærhetsetikk, fordi begge perspektivene har fokus på subjektets egne opplevelser og hva vedkommende ønsker å oppnå i situasjonen (Nordby, Benin & Buer 2013:143). I nærhetsetikken har *jeget* friheten til å vende seg bort fra den andre og overse den andres appell om behov for omsorg. På samme måte som *jeget* kan velge å behandle den andre som et middel, istedenfor som et formål i seg selv. Den moralske siden av menneskenes eksistens kan menneskene derimot ikke velge seg bort fra (Henriksen & Vetlesen 2006:223). Utfordringen for hjelperen i samtale med barnet og barnets fordring om ivaretagelse blir å prioritere barnets behov fremfor egne. I den forbindelse blir det som samtalepartner med barnet viktig å være bevisst på en svært sentral forskjell mellom etisk egoisme og nærhetsetikken. Forskjellen er at nærhetsetikeren setter barnet i sentrum, mens den etiske egoisten setter seg selv i sentrum (Nordby, Benin & Buer 2013:143). Har hjelperen fokus på hva som er best for seg selv, og ikke er villig til å innta et

barneperspektiv vil det være en form for etisk egoisme. Som nevnt tidligere er Kants morallov et viktig prinsipp i nærhetsetikken. Denne moralloven innebærer å ikke bare behandle den andre som et middel, men også som et formål i seg selv. Behandler du barnet som et formål i seg selv viser det at man respekterer barnets integritet og menneskeverd (Henriksen & Vetlesen 2006:222). Barnet kan fort knytte tette bånd til hjelperen som snakker med barnet. Om hjelperen har som formål å avdekke mest mulig informasjon, kan hjelperen risikere å glemme å se barnet. Dette kan føles som en avvisning for barnet, og dette er spesielt uheldig for barn som er særlig avhengige og ”maktsvake” (Øvreeide 2011:162). Barn i møte med hjelpeapparatet er særlig sårbare og avhengig av å bli møtt på en god måte. En grunn til dette kan være at barn som lever i vanskelige livssituasjoner ofte ikke har oppsøkt hjelp selv, men er blitt overlatt til hjelpeapparatet av noen andre.

5 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg sett på hvordan nærhetsetikken kan belyse utfordringer og forståelser ved samtaler med barn. Innledningsvis i oppgaven skrev jeg om nærhetsetikken og belyste hovedelementene ved dette etiske perspektivet. Deretter gjorde jeg rede for barnets avhengighet av kommunikasjon, viktigheten av å inneha et barneperspektiv i samtaler med barn og hvordan hjelperen kan påvirke disse samtalene.

Mitt formål med drøftingen i oppgaven er å forsøke å vise hvordan nærhetsetikken kan belyse utfordringer og gi en forståelse i samtaler med barn. Samtidig forsøker jeg å vise hvordan nærhetsetikken kan ha relevans innenfor både sosialt arbeid og barneverntjenesten, og spesielt hvordan nærhetsetikken kan være hensiktsmessig til å skape refleksjon rundt møtet mellom hjelperen og barnet. Jeg har sett på hvordan Levinas og Løgstrup sine teorier om den *etiske fordringen*, *ansiktets appell* og *interdependensen* kan belyse forhold ved samtaler med barn. Gjennom drøftingen har jeg fått en forståelse for at unødvendig paternalisme i relasjonen og krenkelse av barnets autonomi kan være faremomenter ved å anvende nærhetsetikken i samtaler med barn.

På bakgrunn av min refleksjon om barneperspektivet og paternalisme i relasjonen mellom hjelper og barn vil jeg trekke den konklusjon at det blir sentralt å gi barnet subjeksstatus og åpne opp for muligheten for at barnet kan bli aktør i eget liv. Jeg har gjennom refleksjon rundt disse temaene fått en utvidet forståelse av at samtaler med barn som lever i vanskelige livssituasjoner kan by på utfordringer og etiske problemstillinger. En tilnærming til dette kan være at hjelperen er klar over og bevisst på sin rolle og makt den har overfor barnet, samtidig ha tilstrekkelig kunnskap om kommunikasjon med barn. Jeg har flere ganger i løpet av oppgaven nevnt hva Løgstrup sier om den gjensidige avhengigheten som oppstår i relasjonen mellom mennesker. Jeg har fått en forståelse av at dette kan bli spesielt viktig i samtaler med barn. I møte med det sårbare barnet vil man holde noe av dette barnets historie og liv i sine hender.

Litteraturliste

Angel, B.Ø. (2010). Barn som aktør og kunnskapsbærer- en utfordring for alle profesjonelle ekspertise. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 87 (3):142-15. Hentet 30. April 2014 fra: <http://ezproxy.diastud.no:2089/ts/tnb/2010/03/art04>

Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Eide Botnen, S. og Skorstad, B. (2005). *Etikk- utfordringer til ettertanke i sosialt arbeid*. 1.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Eide, H. og Eide, T. (2011). *Kommunikasjon i relasjoner. Samhandling, konfliktløsning, etikk*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Eide, H. og Eide, T. (2004). *Kommunikasjon i praksis. Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk

FNs barnekonvensjon. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Oslo: Barne- og familiedepartementet

FOs Yrkesetisk Grunnlagsdokument (vedtatt i 2002, revidert i 2010). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere*. Hentet 20. mars 2014 fra: https://www.fo.no/getfile.php/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk_2011_lav%281%29.pdf

Gamst Trøften, K. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget

Hansen Aarum, H. (2009). Å ta barnets perspektiv- en studie om hva sosialarbeidere gjør for å ivareta barnet i situasjonen. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 86 (4):247-258. Hentet 29. April 2014 fra: <http://ezproxy.diastud.no:2089/ts/tnb/2009/04/art05>

Henriksen, J.O. og Vetlesen, A.J. (2006). *Nærhet og distanse. Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. 3. Utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Jacobsen, D.I. (2013). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Juul, R. (2010). *Barnevernsarbeiderens barneperspektiv og praksiser i møte med barn og unge i vanskelige livssituasjoner*. Hentet 20. April 2014 fra: <https://www.fo.no/getfile.php/06%20Profesjonene/Barnevernpedagogene/Artikkelsamling%202010/Randi%20Juul.pdf>

Killen, K. (2009). *Sveket I. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. 4.utg. Oslo: Kommuneforlaget

Langballe, Å., Gamst Trøften, K og Jacobsen. M. (2010). *Den vanskelige barnesamtalen. Barneperspektiv på barnevernsarbeid. Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet 13.april 2014 fra: <http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/DenVanskeligeSamtalen.pdf>

Leer- Salvesen, P., Hølen, V og Eidhamar, L.G. (2001). *Den Andre. Etikk og filosofi i skolen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Leer, Salvesen, P og Eidhamar, L.G. (1998). *Nesten som deg selv*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget

Lingås, L.G. (2001). *Til det beste for barnet? Yrkesetikk for helse- og sosialarbeidere som arbeider med barn og unge*. 2 utg. Oslo: Kommuneforlaget

Løgstrup, K.E (1956). *Den etiske fordring*. København: Gyldendal

Nordby, H., Benin, C. og Buer, B.A. (2013). *Etikk i barnevern*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Norstoga, S. (2003). ... *det er så personavhengig. Om barnevernsarbeiderens personlige makt*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Nortvedt, P. (2012). *Omtanke. en innføring i sykepleiens etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Nortvedt, P. (2001). Profesjonell omsorg – dyd eller ferdighet?. I: K.W. Ruyter og A.J. Vetlesen (red). *Omsorgens tvetydighet*. Oslo: Gyldendal Akademisk

NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge*. Oslo: Barne- og likestillings-og inkluderingsdepartementet.

NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barnets utvikling*. Oslo: Barne- og likestilling- og inkluderingsdepartementet

Ruud, A.K. (2011). *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Skau, G.M. (2003). *Mellom Makt og hjelp*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Strandbu, A. (2011). *Barnets deltagelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget

Vetlesen, A.J. (2012). Bedre beskyttelse av barns utvikling- Etske og filosofiske vurderinger av praksis i barnevernet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 89 (1): 87-95. Hentet 24. April 2014 fra: http://ezproxy.diastud.no:2089/ts/tnb/2012/01-02/bedre_beskyttelse_av_barns_utvikling_-_etske_og_filosofisk?highlight=#highlight

Vetlesen, A.J. (1996). *Nærhetsetikken*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Vis, S.A. (2006). *Samtale med barn i barnevernet. Utprøving og evaluering av implementeringsstrategier*. Nord- Norge: Barneverts utviklingscenter. Hentet 10. april 2014 fra: <http://www.bvunn.no/filearchive/3/363/Prosjektrapport%202006.pdf>

Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. 3. Utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget